

Cardinalis *de la Rochefoucault*, Rothomagensis archiepiscopus, et 29 alii archiepiscopi aut episcopi, Conventus nationalis membra, clamant et solidam instructionem circa Constitutionem civilem cleri ediderunt, sub hoc titulo: *Exposition des principes sur la Constitution du clergé, par les évêques députés à l'Assemblée nationale*, die 30 octobris 1790. Alii episcopi Gallicani vel extensionem suæ diocesis in Gallia habentes, numero 110, dictæ Expositioni positive adhæserunt: hæc igitur facta est judicium totius Ecclesiæ Gallicanæ.

Die 27 novembris ejusdem anni, Conventus nationalis, opus suum semper prosequens, decrevit omnes episcopos et parochos qui intra octo dies juramentum Constitutione præscriptum non emisissent, statim habendos fore tanquam titulo per voluntariam demissionem privatos.

Omnes viri ecclesiastici qui in Conventu sedebant, juramentum solemniter præstare debebant 4 januarii 1791. Henricus *Grégoire*, parochus *d'Embermesnil*, primus juravit et cum illo 70 circiter alii parochi vel clerici secundi ordinis. Cæteri jurare noluerunt.

In provinciis multo major et sanior pars cleri statutum juramentum præstare fortiter recusavit. Ex 135 episcopis Gallicanis titularibus quatuor tantum juramento se obstrinxerunt, scilicet cardinalis *de Brienne*, archiepiscopus Senonensis; *de Savines*, episcopus Vivariensis; *de Jarante*, episcopus Aurelianensis, et *Talleyrand de Périgord*, episcopus Augustodunensis.

Tunc ubique electi sunt episcopi secundum novam formam Constitutione statutam; primos consecravit episcopus Augustodunensis, die 25 januarii, nempe *Expilly* pro præfectura Finisterræ, et *Marolles* pro præfectura dicta *l'Aisne*; episcopi enim, juxta novam Constitutionem, non per nomen civitatis designabantur, sed per nomen præfecturæ, sicque per mare, montes et flumina. Statim atque novi constituti sunt episcopi, omnes parochi alique sacerdotes qui juramentum præstare noluerant, e parochiis suis respectivis fuerunt expulsi, et sic, per totum Christianissimum regnum, luctuosum consummatum est schisma.

Pius VI, ad quem episcopi *Expositionem* suam *principiorum* miserant, duas edidit longas epistolas in forma brevium, unam diei 10 martii ad 30 episcopos Conventus nationalis, et alteram diei 13 aprilis 1791 ad omnem Galliam clerum et populum. In his epistolis plurima Constitutionis principia discutebat Pontifex; ipsamque Constitutionem pessimam esse, schismaticam et multum erroneam clare ostendebat.

Has epistolas pro non existentibus habuerunt schismatici, sub prætextu quod juxta formam in regno consuetam receptæ et publicatæ non fuissent; quasi condemnationes adversus hæreticos et schismaticos validæ non essent, nisi ab ipsis secundum ordinarias formas acceptarentur.

Die 3 maii episcopi Conventus nationalis summo Pontifici responderunt, eum enixe rogantes ut de ipsis minime sollicitus esset, sed tantum de Ecclesia, et ideo sedium suarum dimissiones illi offererant. Pluribus adhuc scripsit Pius VI circa Constitutionem cleri, tum ad catholicos, tum ad schismaticos. Brevia ejus et decisiones utilissime leguntur, 3 vol. in-12, cum versione Gallica.

Conventus nationalis sessiones suas terminavit die 30 septembris, et alter, qui dictus est Legislativus, statim ei successit. Posterior iste Conventus decrevit, die 29 novembris, quod omnes sacerdotes erga Constitutionem civilem rebelles et juramentum non præstantes quacumque pensione a gubernio solvenda spoliarentur. Die 6 aprilis 1792, omnem prohibuit habitum clericalem. Tunc furiosa cœpit exerceri persecutio contra episcopos et sacerdotes, religiosos et etiam passim moniales aut simplices fideles. Innumeri presbyteri fuerunt deportati, vel ipsi ad persecutionem vitandam in exilium fugerunt; alii vero *ludibria et verbera experti, insuper et vincula, et carceres, lapidati sunt, sæci sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt.* Hebr. xi, 36.

COMPENDIUM HISTORICUM II.

DE CONCORDATO ANNI 1801

ET DE SECTA QUÆ DICITUR LA PETITE ÉGLISE.

§ I. — De Concordato.

Novus clerus juxta Constitutionem civilem institutus, et propterea clerus *Constitutionalis* vocatus, non multum causam suam honoravit. Episcopi præfecturarum, candidatis convenientibus et bene dispositis omnino indigentes, manus imposuerunt iis omnibus quos invenire poterunt, viris ignobilibus, quorum minor defectus erat ignorantia. Novis opinionibus contra cælibatum presbyterorum, cæremonias ecclesiasticas, mysteria divina et cultum ipsum subscribentes, multi in anno 1793 sacrilega inierunt matrimonia, functiones sacras deseruerunt, contra fidem et mores prædicaverunt, publice omnem religionem abjecerunt, et variis criminibus turpiter se inquinaverunt. Eodem omnis cultus religiosus fuit proscripius. Ingens et universalis exstitit terror usque ad mortem *Robespierre*, qui die 27 julii 1794 abscissione capitis merito plexus est. Ex hac die minus crudelis fuit persecutio; et 21 februarii 1795, Conventus (*la Convention*) libertatem omnium cultuum decrevit, ea lege quod gubernium nullam retributionem pecuniariam ministris religionis solveret, nec ullum eis assignaret ædificium publicum: die 3 maii, statuit quod templa non adhuc alienata cultui divino restituerentur, et omnes sacerdotes perfecta libertate cultum suum exercendi fruerentur, modo expresse de-

clararent se futuros esse legibus Reipublicæ submissos. Multæ tunc apertæ sunt ecclesiæ, et cultus catholicus solemniter passim in eis celebrari cæpit. At illa libertas non diu exstitit: in mensibus septembris et octobri, novæ excogitatæ sunt vexationes contra sacerdotes, novum petium est juramentum ut exsecutio legum an. 1792 et 1793 conditarum.

In mense novembri, Directorium Conventui successit; die 9 martii anni 1796, sub pœna deportationis præscripsit ut omnes qui publicam exercebant functionem, odium regimini monarchico voverent, dicentes: *Je jure haine à la royauté et à l'anarchie, attachement et fidélité à la République et à la Constitution de l'an III.* Inter Brevia Pii VI duæ exstant epistolæ contra juramentum istud, nomine dicti Pontificis scriptæ, una archiepiscopi Tyriensis, et altera episcopi Isaurensis (l. 3, p. 355).

Persecutio tamen minus ardens erat, et in diem deferrebat; sed de novo cum furore exarsit post 18 *fructidor* (4 septembris 1796); qua die Directorium vastam detexit et compressit conspirationem contra ipsum tentatam ad restituendum regimen monarchicum et regium. Multi sacerdotes exportati sunt, cum aliis non paucis, in aridas et mortiferas Americæ regiones; alii in veteribus navibus (*les pontons*) catervatim fuerunt reclusi, ubi ærumnis et incomprehensibilibus miseriis confecti, per centenos et centenos moriebantur.

Napoleo *Buonaparte*, ex *Egypto* inopinatus adveniens, Directorium evertit die 10 novembris 1799, gubernium tunc existens mutavit, aliud substituit, creatus vel declaratus est primus Consul, et sic in eo tota vis publica exstitit. Extemplo omnis persecutio cessavit; presbyteri in carceribus detenti exierunt; qui latebant prodierunt; qui exsules erant redire potuerunt; solum sacramentum submissionis legibus ab illis exigebatur, et functiones suas publice exercere poterant.

Buonaparte, perspicuus quod, ad publicam tranquillitatem sibi necessariam et ab omnibus exoptatam, valde utilis foret pax et concordia Ecclesiæ, statim media quæsiit pactum religiosum ineundi cum Pio VII qui, die 14 martii 1800, quasi per miraculum Venetiis electus, Romam solemniter intraverat die 3 julii. Sanctus Pontifex, de tantis tamque diuturnis ecclesiæ Gallicanæ malis vehementer dolens, primam spei lucem ex totis præcordiis suscepit. Omnia Ecclesiæ jura, quantum ipsi licuit, defendere et servare conatus est. Negotiatione diu protracta, conventio tandem inita est Parisiis 15 julii 1801. Sic se habet, post præambulum:

» I. Religio Catholica, Apostolica, Romana libere in Gallia exercebitur. Cultus publicus erit, habita tamen ratione ordinationum quoad politiam quas gubernium pro publica tranquillitate necessarias existimabit.

» II. Ab Apostolica sede, collatis cum Gallico gubernio consiliis, novis finibus Galliarum dioceses circumscribentur.

» III. Summus Pontifex titularibus ecclesiarum Gallicarum episcopis significabit se ab eis, pro bono pacis et unitatis, omnia sacrificia firma fiducia expectare, eo non excepto quod ipsas suas episcopales sedes resignent.

» Hac hortatione præmissa, si huic sacrificio quod Ecclesiæ bonum exigit, renuere ipsi vellent (fieri autem id posse summus Pontifex suo non reputat animo), gubernationibus Gallicarum ecclesiarum novæ circumscriptionis, de novis titularibus providebitur, eo qui sequitur modo:

» IV. Consul primus Gallicanæ Reipublicæ, intra tres menses qui promulgationem Constitutionis Apostolicæ consequentur, archiepiscopos et episcopos novæ circumscriptionis diocesis præficiendos nominabit: summus Pontifex institutionem canonicam dabit juxta formas relate ad Galliam, ante regiminis commutationem statutas.

» V. Item Consul primus ad episcopales sedes quæ in posterum vacaverint, novos antistites nominabit; iisque, ut in articulo præcedenti constitutum est, Apostolica sedes canonicam dabit institutionem.

» VI. Episcopi, antequam munus suum gerendum suscipiant, coram primo Consule juramentum fidelitatis emittent, quod erat in more ante regiminis commutationem, sequentibus verbis expressum: *Ego juro et promitto, ad sancta Dei Evangelia, obedientiam et fidelitatem gubernio per constitutionem gallicanæ Reipublicæ statuto. Nemo promitto me nullam communicationem habiturum, nulli concilio interfuturum, nullamque suspectam unionem neque intra neque extra conservaturum quæ tranquillitati publicæ noceat; et si tam in diocesi mea quam alibi noverim aliquid in Status damnum tractari, gubernio manifestabo.*

» VII. Ecclesiastici secundi ordinis idem juramentum emittent coram auctoritatibus civilibus a Gallicano gubernio designatis.

» VIII. Post divina officia, in omnibus catholicis Galliæ templis sic orabitur: *Domine, salvam fac Rempublicam; Domine, salvos fac Consules.*

» IX. Episcopi, in sua quisque diocesi, novas parœcias circumscribent, quæ circumscriptio suum non sortietur effectum, nisi postquam gubernii consensus accesserit.

» X. Idem Episcopi ad parœcias nominabunt, nec personas eligent nisi gubernio acceptas.

» XI. Poterunt iidem episcopi habere unum capitulum in cathedrali ecclesia, atque unum seminarium in sua quisque diocesi, sine dotationis obligatione ex parte gubernii.

» XII. Omnia templa metropolitana, cathedralia, parochialia, atque alia quæ non alienata sunt, cultui necessaria, episcoporum dispositioni tradentur.

» XIII. Sanctitas sua, pro pacis bono felicique religionis restitutione declarat eos qui bona Ecclesiæ alienata acquisiverunt, molestiam

nullam habituros, neque a se, neque a Romanis pontificibus successoribus suis, ac consequenter proprietatem eorumdem honorum, redditus et jura eis inhærentia, immutabilia penes ipsos erunt atque ab ipsis causam habentes.

» XIV. Gubernium Gallicanæ Reipublicæ in se recipit tum episcoporum, tum parochorum, quorum dioceses atque parœcias nova circumscriptio complectetur, sustentationem quæ cujusque statum deceat.

» XV. Idem gubernium curabit ut catholicis in Gallia liberum sit, si liberit, ecclesiis consulere novis foundationibus.

» XVI. Sanctitas sua recognoscit, in primo consule Gallicanæ Reipublicæ, eadem jura ac privilegia quibus apud sanctam Sedem fruebatur antiquum regimen.

» XVII. Utrinque conventum est quod, in casu quo aliquis ex successoribus hodierni primi Consulis catholicam religionem non profiteretur, super juribus et privilegiis in superiori articulo commemoratis, nec non super nominatione ad archiepiscopatus et episcopatus, respectu ipsius, nova conventio fieret.

» Ratificationum autem traditio Parisiis fiet quadraginta dierum spatio.

» Datum Parisiis, die 15 mensis julii 1801. »

Sequantur subscriptiones trium legatorum papæ, *Consalvi* cardinalis, *J. Spina* archiepiscopi Corinthini, et *P. Caselli* theologi, Sanctitatis suæ consultoris; et ex altera parte, pro gubernio Gallicano, *Josephi Bonaparte*, *Creter*, et *Bernier*, doctoris Andegavensis.

Celebrem hanc conventionem Pius VII confirmavit die 15 augusti 1801, per bullam *Ecclesia Christi*. Eadem die ad omnes episcopos Gallicos adhuc exstantes et per varias terras dispersos scripsit, ab eis postulans sedium suarum, pro bono pacis, cessionem, et quidem intra decem dies, declarans quod si expresse et statim petitioni suæ acquiescere nollent, cogeretur eos habere tanquam renuentes et nihilominus ulterius progredi oporteret.

Ex tota Gallia, 81 tantum restabant episcopi titulares et catholici; tres jurati, Augustodunensis, Vivariensis et Aurelianensis, jam diu episcopatum abjecerant, et 51 erant mortui; 45 dimissionem suam ad summum Pontificem miserunt; 36 alii eam, cum reverentia tamen, recusarunt, allegantes, inter alias rationes, se non fuisse consultos, talem conventionem esse contra omnes leges ecclesiasticas, summum Pontificem non fuisse liberum, etc.

Attamen Pius VII dedit bullam *Qui Christi Domini*, die 19 novembris, qua cunctas Galliæ sedes supprimebat, et sexaginta novas erigebat, 10 metropoles et 50 episcopales, non solum pro Gallia, sed pro aliis provinciis Belgiæ et Sabaudiæ Galliæ adjunctis.

Concordatum interea semper manebat occultum in Gallia, quamvis legatus a latere *Caprara* die 4 octobris Parisios advenisset: unde om-

nes vere catholici, dispositiones Conventionis omnino ignorantes, non parum erant anxii. Demum die 5 aprilis 1802, minister cultuum *Portalis* idem Concordatum detulit ad corpus legislativum, a quo fuit acceptatum: simul præsentavit, ex parte gubernii, et absque ulla participatione S. Pontificis, *articulos organicos* circa cultum catholicum qui pariter fuerunt acceptati et vim legis habuerunt. Catholicis, clericis et laicis et potissimum curiæ Romanæ valde displicuerunt illi articuli; videbantur enim redacti in contemptum potestatis ecclesiasticæ quam, sub prætextu politiæ externæ, nimis coercerant, exquisitis obstaculis irretiebant, variisque modis irreligiose vexabant. Quidam, ex Constitutione deprompti, formaliter erant contra disciplinam et doctrinam ecclesiasticam, et schismatis notam merebantur, v. g. sequentes:

» *Art. 36.* Pendant la vacance des sièges, il sera pourvu par le métropolitain, et à son défaut, par le plus ancien des évêques suffragants, au gouvernement des diocèses.

» Les vicaires généraux de ces diocèses continueront leurs fonctions même après la mort de l'évêque, jusqu'à remplacement. » Hic articulus est contra dispositionem concilii Tridentini, sess. 24, c. 16, in Gallia sicut alibi receptam.

» *Art. 52.* Ils ne se permettront (les curés) dans leurs instructions aucune inculpation directe ou indirecte, soit contre les personnes, soit contre les autres cultes autorisés dans l'État. » Ille articulus ad absolutam religionum indifferentiam ducere videtur.

Non obstantibus his articulis, capitula, sede vacante, dioceses semper administraverunt, juxta concilii Tridentini disciplinam, et in templis catholicis nihilominus publice prædicatum est unicam religionem esse veram, atque extra ecclesiam Romanam nullam sperandam esse salutem. Nullo modo igitur vitium *articulorum organicorum* summo Pontifici aut clero Gallicano, nisi injuste et per calumniam, tribui potest; nedum enim summus Pontifex eos approbaverit, de illis e contra amare conquestus est in allocutione diei 24 maji 1802, et annuntiavit se revocationem eorum jam postulasse; verum nihil obtinuit.

Inter illos quos primus Consul ad sedes metropolitanas et episcopales nominavit, quidam fuerunt intrusi et schismatis reatu fedati. Legatus, secundum instructiones sibi traditas, retractionem ab eis exigere tenebatur. *D. Bernier* specialiter officium habuit retractionem sufficientem a suspectis obtinendi: sive autem deceptus, sive deceptor fuerit, omnes conveniunt falsum testimonium de pluribus dedisse, et legatum ipsamque curiam Romanam in errorem induxisse.

Nonnulli namque ex nominatis et institutis palam deinde professi sunt se principis Constitutionis civilis corde et affectu semper adhærere. *Portalis*, die 8 junii ejusdem anni 1802, ad omnes archiepiscopos et episcopos scribens, multas agendi regulas, etiam in rebus pure spiritualibus, eis tradidit, et in primis vetuit ne ullas retractationes exigent.

Verumtamen plerique, imo fere omnes, a sacerdotibus juramento inquinatis formalem exegerunt retractationem, vel saltem ut positive et sua subscriptione novo rerum ordini adhererent. Porro hac subscriptione eaque adhesionem exterius suo schismati renuntiabant, et, quando aliquod officium suscipiebant, jurisdictionem vere accipiebant.

Die 6 aprilis 1803, 36 episcopi qui dimissionem suam dare noluerant, reclamaciones canonicas et reverentes ad summum Pontificem miserunt; fortiter contendebant, licet cum magna reverentia, Pium VII limites potestatis suae excessisse. Reclamabant praesertim 1° contra ipsorum, licet de religione bene meritorum, invitam destitutionem; 2° contra suarum aliarumque sedium Galliae suppressionem, allegantes hoc esse prorsus inauditum in Ecclesia, et omnibus regulis hucusque receptis contrarium; 3° conquerebantur ex eo quod in re tanti momenti, ad ipsos tam proxime pertinente, non fuissent consulti, quod sacrificium dimissionis a se exactum fuisset antequam dispositiones novi Concordati noscerent; 4° contra Articulos organicos iusurgebant, etc. His rationibus mox responsuri sumus.

Reclamationibus istis 36 episcoporum duo alii subscripserunt, scilicet *de Chambre*, episcopus Oïopensis in partibus infidelium, et *de la Tour*, episcopus Molinensis nominatus; sieque 38 erant subscriptiones. Reperiuntur etiam nomina episcoporum Tarbensis et Rivenensis; sed constat eos antea jam abdicasse.

Bonaparte, ex primo consule factus imperator, per senatus-consultum diei 18 maii 1804, coronari voluit a supremo Ecclesiae capite. Pius VII, anxietatibus undique gravi er pressus, voluntati Imperatoris tandem annuit, ea praecipue intentione ut negotia religionis feliciter in Gallia promoveret.

Advenit Parisios die 28 novembris. Tunc exegit ut omnes episcopi qui schismati adhæserant et de sinceritate suae retractationis merito erant suspecti, sequenti formulæ absque ulla restrictione subscriberent: *Ego coram Deo, declaro et profiteor firmiter me adhærere et subjectum esse iudicium a sancta Sede et ab Ecclesia catholica, Apostolica et Romana prolatis circa negotia ecclesiastica in ecclesia Gallicana. Sanctitatem suam rogo ut Apostolicam suam benedictionem mihi concedere dignetur. Ipsi pertinaciores subscripserunt.*

Deinde summus Pontifex, iteratis vicibus, petiit ab Imperatore ut Articulos organicos revocaret aut saltem eos reformaret, ut efficacioribus mediis Ecclesiae Gallicanae necessitatibus subveniret, eamque meliori modo instauraret, etc.; sed frustra petiit et rogavit, nihil obtinuit. Tristis et dolens rediit Romam, ubi in secreta allocutione cum cardinalibus, die 26 junii 1805, varias itineris sui causas et circumstantias eis aperuit.

Vix sex elapsi erant menses, cum Gallicani milites, jussu Imperatoris, plures patrimonii Ecclesiae urbes intraverunt; omnimoda atque injustissima vexatione cepit urgeri sanctus Pontifex. Tunc graviter

turbata est et mox omnino destructa fuit concordia inter utramque potestatem. Napoleo, quascumque leges aequitatis contemnens, omnes Pontificis ditones invasit, easque per decretum die 17 maii 1809 imperio suo adjunxit. Pius VII contra injustam et sacrilegam hanc spoliationem in faciem totius mundi solemniter reclamavit, die 6 julii, omnem pecuniariam compensationem ex parte Imperatoris indignans rejecit, eodem die longam dedit bullam excommunicationis contra auctores, fautores et executores violentiarum contra se et sanctam Sedem exercitarum: nullum tamen nominatim designabat; licuit itaque, hac bulla non obstante, cum Napoleone in divinis communicare, et pro illo publice orare: sic responderunt plures cardinales super hoc consulti. Exinde Pontifex in dura detentus est captivitate, et omnes cardinales per varia Galliarum loca dispersi fuerunt.

Res ita se habuerunt usque ad annum 1814, quo, divina Providentia evidenter operante, in pristino statu restituta sunt. Statim nova tractari ceperunt negotia pro altero concordato inter summum Pontificem et Ludovicum XVIII ineundo. Conventio fuit terminata die 2 junii 1817....

§ II. — De secta quæ dicitur LA PETITE ÉGLISE.

Plurima sub diversis guberniis successive praescripta fuerant juramenta, et erant fere omnia mala, schismatica, injusta aut impia, et ideo ab episcopis catholicis, a toto clero et ab ipso papa fuerant damnata. Omnes sacerdotes schismatici vulgo appellabantur jurati (*jureurs*); quia omnis participatio cum ipsis in divinis officiis strictissime prohibebatur, a solo nomine intrusorum, juratorum, juramenti et etiam Reipublicae abhorrebant fideles.

Quando prodiit Concordatum anno 1801, viderunt in eo aliquod non tantum permitti, sed praescribi novum juramentum erga gubernium existens, pro consulis et Republica publice in ecclesiis orandum esse, sacerdotes et episcopos intrusos et juratos absque publica retractatione admitti et in novos episcopos vel parochos creari, multos fidei confessores suis sedibus dejici, titulis destitui, vetera instituta abrogari, bonorum ecclesiasticorum alienationes confirmari, etc., etc. Tunc magna dissidentia et quodam horrore adversus novum regimen istud praecipue occupati fuerunt.

Plures sacerdotes, ab omni juramento abhorrentes, contra Concordatum insurrexerunt, et fideles totis viribus a pastoribus juxta dictum Concordatum institutis retrahere ceperunt; dicebant enim illud esse quoddam monstrum totam religionem funditus subvertens: sequentibus praecipue nitentur rationibus.

1° Pius VII manifeste contra canones et essentialiam Ecclesiae disciplinam egit, suam potestatem evidenter praetergressus est, ac proinde Concordatum est omnino nullum: unde omnes episcopi et parochi

ante Concordatum legitime instituti, adhuc sunt titulares, nisi titulo suo voluntarie renuntiaverint : qui e contra vi Concordati instituti fuerunt, sunt intrusi et nullam jurisdictionem habent.

2° Non licet communicare in divinis cum schismaticis, nisi prius schisma per retractationem publicam deseruerint ; id faciendum esse definiat et jusserat Pius VI : atqui jurati et intrusi ad sedes episcopales vel ad parochias nominati, juramentum non retractaverunt, nec ullo modo schismati renuntiaverunt ; quicumque igitur communicant cum illis in divinis, schismatis eorum fiunt participes : porro omnes concordatarii episcopi, clerici et laici cum istiusmodi schismaticis mediate aut immediate communicant in divinis : ergo sunt omnes schismatici. Propterea nunquam licitum est eorum templa ingredi, nec ullam habere cum illis communionem in divinis.

3° Nulla est potestas in terra quæ mandatis Dei derogare possit : atqui papa, per Concordatum, septimo mandato Dei derogavit, permittendo ut honorum ecclesiasticorum usurpatores ea tuta conscientia secure deinceps possiderent.

4° Maxime nitebantur reclamationibus canonicis episcoporum.

Singulis his rationibus breviter respondemus.

1° Pius VII non servavit quidem formas canonibus præscriptas in deponendis episcopis, multo minus eas quæ, secundum libertates nostras, in Gallia forent necessariae : fatemur quod in tota historia ecclesiastica nullum hujus generis reperiatur factum. Attamen merito dici non potest summum Pontificem limites potestatis suæ prætergressum fuisse ; canones enim pro bono Ecclesiæ libere fuerunt conditi et ex natura sua non sunt immutabiles ; certe concilium generale eis derogare, eos suspendere, vel contra illos agere posset, si utilitati Ecclesiæ id expedire judicaret : at summus Pontifex, tanquam B. Petri successor et caput totius Ecclesiæ, id omne potest in extrema necessitate quod posset concilium generale. Hanc propositionem jam probavimus, et Bossuet eam expresse admittit. Porro ecclesia Gallicana in extrema erat necessitate tempore Concordati ; a decem annis cultus catholicus erat proscriptus ; multæ ecclesiæ erant viduæ ; pastores superstites erant exsules ; innumeri sacerdotes jam mortui erant, multi singulis diebus moriebantur, nulli ordinabantur, nulla spes pro futuro affulgebat, neque ullæ scholæ neque seminaria existebant, tota generatio crescens, in morum corruptione, in odio contra religionem, in ignorantia justi et injusti educabatur, infatigabili zelo adhuc quærebant impii sua incredulitatis principia circumquaque spargere et omnibus persuadere. Aliunde, schismatici episcopi adhuc exstantes conciliabulum Parisiis tenebant, et toti erant ut ecclesiam suam pene collapsam de novo instaurarent : maxima ergo pericula erant pro religione catholica in florentissimo Galliarum regno. Si Pius VII circumstantiam sibi oblatam rejecisset, timendum erat ne altera similis unquam occurreret, et de hac negligentia frustra postea

doleret. Nihil temere præcipitavit ; per undecim menses negotium protraxit, et quidquid in se erat tentavit ut meliores condiciones obtineret : ergo injustissimum esset dicere eum in hac conventionem, potestate sua abutendo, prævaricasse.

100 Episcopi, contra 38, mortui erant aut dimissionem suam summo Pontifici remiserant : ergo pro eorum saltem diœcesibus Concordatum effectum suum valide sortitum esse fateri coguntur adversarii.

2° Schismatici tenebantur quidem schismati suo renuntiare et juramentum retractare : sed forma retractationis est tantum juris ecclesiastici ; itaque variare potest, et reipsa sæpius variavit. Dici non potest, nisi insigni mala fide, Pium VII approbasse juramentum quod illustris ejus prædecessor damnaverit ; *id patet ex supradictis.*

Si autem retractatio quæ exigebatur, in pluribus sincera non fuerit, hæc hypocrisis vel obstinatio summo Pontifici tribui non potest, nec impedit quin missio eis concessa fuerit valida, ac licuerit cum illis communicare in divinis ; probavimus enim schismaticos et etiam hæreticos publicos, sed non denunciatos, jurisdictionis ecclesiasticæ esse capaces : si per schisma aut hæresim eam quam habent non amittant, pariter quam non habent valide suscipere possunt ; tuncque nulla erit obligatio eos vitandi, et, positus ponendis, sacramenta Ecclesiæ ab eis recipere licebit. Ergo.

Præterea, monstruosa est doctrina quæ totam Ecclesiam constitueret schismaticam : atqui talis est doctrina adversariorum ; qui enim communicant in divinis cum schismaticis vitandis, eo ipso fiunt schismatici : atqui juxta adversarios, veteres jurati sunt adhuc schismatici vitandi, et omnes qui cum eis communicant in divinis fiunt pariter schismatici : unde concludunt omnem clerum vi Concordati institutum, quem ideo vocant *concordatarium*, esse schismaticum, imo et hæreticum, quia errores Constitutionis civilis censetur approbare : quicumque ergo communicant in divinis cum clero functiones sacras nunc per universam Galliam exercente, fiunt eo ipso schismatici vel etiam forte hæretici ; at papa ejusque cardinales nobiscum in divinis communicant ; hoc factum manifestum est et a nemine negatur : ergo papa ipse est schismaticus et hæreticus, ut quidam dicere non erubuerunt de Pio VII ; idem sentire ac dicere debent de Leone XII, Pio VIII et Gregorio XVI, a cardinalibus schismaticis electis ; sed universus orbis catholicus cum eis communicavit. Ergo.

Insuper, si papa publicus sit hæreticus, vel etiam solummodo schismaticus, jam non est verum caput Ecclesiæ : atqui tamen universa Ecclesia eum ut talem agnoscit : universa igitur Ecclesia in perniciosissimum lapsa est errorem. Quinimo, tanto huic malo nullum sperandum est remedium : nam si papa sit schismaticus et hæreticus, cardinales sunt pariter schismatici et hæretici ; schismaticum igitur papam eligent et constituent. Quis, tantas absurditates audiens, eas patienter ferre potest ?

Si, e contra, papa, cardinales et cæteri Ecclesiæ præsules non sint schismatici, nec tales erunt episcopi juxta Concordatum instituti, siquidem ab eis reputantur legitimi. Aliunde, si Pius VII legitimum fuerit totius Ecclesiæ caput, legitimi sunt episcopi ab eo constituti; sic enim se habet concilium Tridentinum, sess. 23, can. 8: « Si quis dixerit episcopos qui auctoritate Romani pontificis assumuntur, non esse legitimos et veros episcopos, sed figmentum humanum; ana-
» thema sit. »

3° *Summus Pontifex*, per articulum XIII Concordati, *septimo Dei mandato non derogavit*. Fur, bonum alienum furando, contra illud mandatum peccat: at, domino liberam condonationem faciente, non peccat bonum istud retinendo. Porro summus Pontifex, videns impossibilitatem obtinendi restitutionem honorum ecclesiasticorum jam alienatorum, dominium eorum, pro bono pacis, ad acquirentes eorumque causam habentes, tanquam moderator totius Ecclesiæ, transtulit: hinc ex injustis facti sunt justii possessores, prout dicimus in Tractatu de Contractibus. Ergo.

4° *Valde immerito fautores novi schismatis reclamationibus canonicis 38 episcoporum nituntur*; nam illi episcopi maxima cum reverentia summo Pontifici loquebantur, illum ut legitimum B. Petri successorem habebant, unitatem communionis semper cum illo servaverunt, in Galliam redeuntibus cum novo clero publice communicaverunt, et tandem omnes, excepto uno, dimissionem suam libere concesserunt anno 1817, et ad novas sedes fuerunt nominati.

Solus D. de Themines, olim episcopus Blesensis, partes novatorum diu sustinuit et contendebat universalem se habere jurisdictionem per mundum universum, saltem per totam Galliam. Talis doctrina, huc usque prorsus inaudita, constanti Ecclesiæ disciplinæ, doctrinæ et praxi omnino contraria, cerebrum annis debilitatum vel male constitutum denotabat: auctor ejus ante mortem eam retractavit, ut videre est apud *l'Ami de la Religion*, t. 62, p. 225.

Probavimus in Tractatu nostro simplices sacerdotes nullo modo iudices esse controversiarum quæ circa religionem exsurgunt: atqui tamen in novo schismate simplices sacerdotes se constituunt iudices adversus papam, cardinales et cunctos qui existunt episcopos. Pluries damnati sunt, v. g. in Anglia an. 1808, in Hibernia an. 1809. D. Poynter, vicarius Apostolicus Londinensis, ab omnibus presbyteris Gallicanis in suo districtu residentibus exegit, an. 1818, ut per expressam declarationem testarentur se pontifici Romano Pio VII esse subjectos tanquam Ecclesiæ capiti, se cum iis omnibus communicare qui eidem Pontifici per communionis vinculum sunt uniti: quicumque formulam sibi oblatam subscribere noluerunt, fuerunt interdicti. Summus Pontifex hanc agendi rationem laudavit per breve diei 16 septembris 1818, ad D. Poynter directum, eique mandavit suam intentionem esse omnes omnino prædictæ formulæ corde et animo,

absque ulla suppressione, mutatione vel restrictione, subscribere, vel ipsa facultate celebrandi Missam eos privari.

His non obstantibus, temere et audacter insurgunt illi sacerdotes contra episcopos eos improbantibus et damnantes, contra papam et universam Ecclesiam docentem; ab omnibus separati sicut olim Luciferiani, gloriantur se catholicos esse. Nos vero pronuntiamus, sine ulla hesitatione, eos esse schismaticos, ab Ecclesia publice sejunctos, omni jurisdictione destitutos, extra viam salutis positos et tantummodo ministerium mortis exercentes. Hæc conclusio ex Tractatu nostro et ex modo dictis tam evidenter sequitur, ut supervacuum foret aliquid superaddere. Plurima prodierunt opuscula contra illam sectam *la petite Eglise*; inter ea eminentem tenet locum opus cui titulus: *Jugement de l'Église catholique contre les nouveaux schismatiques de France, par un ancien vicaire général*; in-8°, Paris, 1824.

COMPENDIUM HISTORICUM III.

DE CONCILIIIS GENERALIBUS.

I^{um} est concilium Nicænum I, anno 325 coram imperatore Constantino celebratum, cui papa S. Sylvester præfuit per suos legatos Osium, Cordubensem episcopum, et duos presbyteros: 318 aderant episcopi ex variis orbis partibus congregati, quorum plurimi gloriosi erant confessores et multa pertulerant tormenta sub Diocletiano et Licinio. In hoc concilio damnata est hæresis Arii, et contra Quartodecimanos statutum est Pascha deinceps ubique celebrandum fore dominica quæ lunam quartamdecimam martii proxime sequitur. Nonnulli alii errores proscripti sunt, et quidam conditi sunt canones disciplinæ.

Anno 347, habita est synodus Sardicensis, sub imperatoribus Constante et Constantio; illi adhuc præfuit Osius, nomine papæ Julii I, cum duobus presbyteris: 341 adfuerunt episcopi, qui plurimos condiderunt disciplinæ canones. Hæc synodus velut concilii Nicæni appendix reputatur, et ideo ejus canones indiscriminatim vocantur Sardicensis et Nicæni.

II^{um} est concilium Constantinopolitanum I, quod sub Damaso papa fuit convocatum, anno 381, imperante Theodosio seniore: 450 episcopi, omnes Orientales, concilium illud componebant: sed papa et tota Ecclesia illud approbavit, sicque, juxta omnes, factum est œcumenicum. In eo definita est divinitas Spiritus sancti contra Macedonium, episcopum Constantinopolitanum, et conditum est Symbolum quod nunc intra Missam cantatur, cui postea adjecta est vox *Filioque*.

III^{um} est concilium Ephesinum, sub papa Cælestino et Theodosio juniore celebratum, anno 441: 200 in illo aderant episcopi, quibus